

פרשת פקודי – מי סופר? מאת ד"ר חנה הנדלר

פרשת פקודי פותחת בדו"ח מפורט שמציג משה על הוצאות בניית המשכן:

(כא) אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אֵיתָמָר בִּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ... וַיְהִי זֶה הַתְּנוּפָה תְּשֻׁעַ וְעֶשְׂרִים כֶּכֶר וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: (כה) וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדוּת מֵאֵת כֶּכֶר וְאַלְפֵי וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: ... (כו) וַיְהִי מֵאֵת כֶּכֶר הַכֶּסֶף לְצַקֵּת אֶת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אֲדָנֵי הַפְּרִכָּת מֵאֵת אֲדָנִים לְמֵאֵת הַכֶּכֶר כֶּכֶר לְאֶדָן: (כח) וְאֵת הָאֶלְפֵי וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֶשֶׂה וָיִם לְעִמּוּדִים וְצִפָּה רְאִשֵׁיהֶם וְחֶשֶׁק אֲתָם... (שמות לח)

השאלה המתבקשת היא – לשם מה הספירה?

מדרש שמות רבא עונה על השאלה באמצעות פסוק ממשלי "איש אמונות רב ברכות ואף להעשיר לא ינקה" (משלי כח, כ). "ואלה פקודי המשכן כך פתח ר' תנחומא בר אבא: (משלי כח) "איש אמונות רב ברכות" אתה מוצא כל מי שהוא נאמן הקב"ה מביא ברכות על ידיו. מי שאינו נאמן – "ואף להעשיר לא ינקה". "איש אמונות" - זה משה, שהוא נאמנו של הקב"ה שנאמר (במדבר יב) "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא" הוי איש אמונות רב ברכות, שכל הדברים שהיה גזבר עליהם היו מתברכים לפי שהוא נאמן. "ואף להעשיר לא ינקה" - זה קרח, שהיה לוי ובקש ליטול כהונה גדולה ומה היה סופו? "ותפתח הארץ את פיה". דבר אחר, "איש אמונות" - זה משה, שנעשה גזבר על מלאכת המשכן. שנו רבותינו: "אין ממנין שררה על הצבור בממון פחות משנים, והרי אתה מוצא שהיה משה גזבר לעצמו? וכאן אתה אומר אין ממנין פחות מב' אלא אע"פ שהיה משה גזבר לעצמו הוא קורא לאחרים, ומחשב על ידיהם שנאמר (שמות לח) "אלה פקודי המשכן אשר פקד משה אין כתיב כאן, אלא אשר פקד ע"פ משה, ע"י משה ביד איתמר. (מדרש רבה שמות פרשה נא)

נראה כי כל חלקי המדרש עוסקים בנאמנות של הממונה על הכסף ועל הספירה. החלק הראשון של המדרש קובע כי איש אמונות, כלומר האדם שניתן לתת אמון בספירתו ובהתנהלותו עם כספי ציבור, גם מגיעה ברכה על ידו. פירוש זה עולה בקנה אחד גם עם פירוש הפסוק במקורו, במשלי. מי שהולך בדרך הישר, בדרך האמת, שאפשר לתת בו אמון, הוא גם מביא ברכות וגם מגיעות לו ברכות, ואילו מי שמחפש "כסף קל" להתעשר בדרך לא ישרה, לא תצלח דרכו והוא ישלם על כך. גם החלק השני של המדרש הפותח במילים "דבר אחר", עוסק בנאמנות של אדם המופקד על כספי ציבור. גם האדם הנאמן והאמין ביותר אינו עושה זאת לבד, אלא עליו לקחת איתו אדם נוסף. בדרך זו פתר המדרש גם בעיה פרשנית והיא מדוע איתמר בן אהרן מוזכר רק בעת ספירת הסיכום? התוספת של איתמר למנין הכספים והתרומה שניתנה למשכן היוותה למדרש הוכחה לנהלי התנהלות עם כספי ציבור. אמנם נקבע להלכה כי אין לדרוש מהגבאי הצדקה דו"ח (שו"ע, יורה דעה, רנו, ב), אולם הרמ"א אומר בשם הטור כי מצד "והייתם נקיים מה' ומישראל" טוב להם ליתן חשבון. נראה שיש כאן ביטוי לשתי נקודות מבט. מצד הציבור, אל להם לחשוך בגבאי הצדקה וראוי שיכבדו אותם על בסיס הפסוקים בספר מלכים בפרשת בדיק הבית: "כי באמונה הם עושים" (מלכים ב יד, טז), אך הגבאים עצמם, מן הראוי שיתנו דין וחשבון מצד "והייתם נקיים מה' ומישראל", כפי שנהג משה בפרשתינו. ולכן בנות בית אבטינס שהיו מומחים בעשיית הקטורת, לא התבסמו, כדי שלא יגידו שהן מתבסמות מהקטורת (יומא דף לח ע"א), ולכן "גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק, פורטין מעותיהם לאחרים ואין פורטין לעצמן. גבאי תמחויי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמם משום שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל" (פסחים דף יג ע"א), ועוד דוגמאות מסוג זה.

נושא נוסף העולה מתוך המדרש הוא התייחסות לעצם פעולת הספירה ולא רק לנאמנות של הסופר. אמנם הדגש הוא על המנעות מספירת אנשים ועל כך הגיעה המגיפה בימי דוד, אולם חז"ל דברו גם על הבעייתיות של ספירה כולל ספירת דומם:

אמר רבי יצחק: "אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיק". תנא דבי רבי ישמעאל: "אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיק". תנו רבנן: "ההולך למוד את גורנו, אומר: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו". התחיל למוד, אומר: "ברוך השולח ברכה בכרי הזה". מדד ואחר כך בירך - הרי זה תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיק". (בבא מציעא דף מב עמוד א).

הסיבה שאין לספור היא משום שכל ספירה יוצרת הגבלה, ואז השפע האלוקי המגיע לאדם מצטמצם. אף אם האדם מודד את הגורן לשם דיוק במעשרות ובתרומה, כדאי שישא תפילה מיוחדת על מנת שלא יצומצם השפע.

השאלה הסמויה שהמדרש מתמודד איתה בפרשתנו היא, כיצד משה ספר והרי "אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין"? תשובת המדרש היא, שהכלל שהברכה שורה רק בדבר שלא ניספר נכונה לאדם מן השורה, אולם אם משה, שהוא איש אמונות, סופר, אזי ספירתו אינה גורמת לנזק אלא להיפך, לברכות וזהו "איש אמונות – רב ברכות".

הפרשנות החסידיית למדרש לא הסתפקה בהסבר זה ושאלה להעמיק את ההבנה מדוע ספירת איש אמונות מביאה ברכה ולא נזק? תשובת השפת אמת היא, כי הספירה מגבילה ומצמצמת רק כאשר הסופר עסוק בפרטים, בעולם המעשה, ונשאר רק איתם ואינו רואה את האידאה, את הרוחניות שלהם. מה שמכונה בדברי השפת אמת "נקודת השורש". כלומר, אינו רואה כיצד כל הפרטים שייכים למקור רוחני אחד. אם הסופר מצליח למצוא את החיבור לרוחניות הסמויה של כל פרט הרי הספירה אינה מזיקה, אלא להיפך מביאה ברכות:

"וכלל הדברים מה שבמונין אין ברכה שולטת כיון שנפרד כל אחד בפני עצמו. ובלי מנין הוא בְּפֶלֶל, ובכלל יש ברכה, כי הכלל דבוק בשורש ומקור הברכה שמשם נמשך חיות לכל. ולכך מי שהוא איש אמונות פירוש שנמשך אחר השורש ואף שעושה מעשים גשמיים בפעולת הטבע מ"מ יודע וזוכר שהכל מהשי"ת שורה ברכה במעשיו". (פי פקודי, תרל"ב)

אותו היחס קיים גם בין ששת ימי המעשה לבין שבת. ימות השבוע מתאפיינים בעשיה, בפרטים, ואילו שבת היא האידאה, ולכן "בשבת קודש שורה ברכה ע"י שכל הדברים מתאחדין בשבת להתדבק בשורש החיות ונעשה כלי מחזיק ברכה" (שפת אמת, שם)

לפי זה מובנים דברי משה בעת סיום בניית המשכן "ויהי נעם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו" (במדבר רבא, נשא, יב, ט). כלומר, המעשה הטכני, הגשמי מקושר לאידאה ואינו נבדל ממנו. וזו הסיבה שאומרים במוצ"ש "ויהי נועם", כדי לקשר את עולם העשיה שאליו יוצאים במוצאי שבת עם עולם הרוח שממנו יצאנו זה עתה ואליו נגיע בעז"ה בשבת הבאה. וכן זו הסיבה שאצל חסידים נוהגים לומר לפני קיום מצווה את הפסוק "ויהי נועם" כדי לקשר את המעשה הטכני (לכאורה) של המצווה עם המשמעות הרוחנית והאידאית שלה.

"ויהי נעם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו"